

jedinica na raznim razinama izvodi konačno iz završene cjelovitosti diskursa, a samo je ova posljednja iskustveno data i neposredno utvrdiva činjenica.

Na temelju ovakvoga razmatranja nameće se definicija: rečenica je najmanji dio diskursa koji i sam može biti diskurs, i to tako da to i svi preostali dijelovi mogu biti.¹⁶ Pri tome treba istaći da se svaki dio diskursa sastoji, kao i sam diskurs, od izraza i sadržaja. Tako se npr. u naprijed navedenom diskursu ne javlja rečenica *Sestra* iako taj fonemski niz jest dio izraza našega diskursa, ali zato sadržaj te rečenice »došla je sestra« ili »to je sestra« nije dio njezova sadržaja. Naš diskurs sadrži dakle, po toj definiciji, dvije rečenice: *Sestra je izašla* i *Ona to nije mogla shvatiti ni prihvatiti*. To su najmanji dijelovi našega diskursa koji i sami mogu biti diskursi i to tako da svi preostali dijelovi to mogu biti. Takvom se dakle definicijom pokriva tradicionalan pojam rečenice ili mu se bar optimalno približava. Definicija određuje rečenicu kao jezičnu jedinicu i polazi od iskustvene datosti sadržane u pojmu diskursa. Ona dakle zadovoljava sve osnovne zahtjeve. Ujedno se njome doriču sve dosadašnje definicije. Ona nije ništa drugo nego precizirana Babićeva »potpuna obavijest«. Definicije rečenice kao misli ili govorne cjeline polaze od korelacija što postoje između diskursa i suda te diskursa i izreke. No već smo pokazali da te korelacije nisu dosta stalne da bi se po njima mogla odrediti rečenica. Po svemu tome morali bismo biti vrlo zadovoljni s definicijom rečenice po diskursu jer se čini kao da ona rješava sve naše veće teškoće i u potpunom je skladu s našim intuitivnim predodžbama o prirodi rečenice.

(Svršit će se.)

PITANJA I ODGOVORI

KOJEGA JE RODA JUGO?

Od V. Ilić* iz Dubrovnika dobili smo ovo pitanje:

* Uredništvo nije odgovorilo na nekoliko anonimnih pitanja. Smatra da nema nikakva razloga da se pitanja postavljaju anonimno. Ako koji čitalac ne želi da se njegovo ime spomene, neka to napiše i mi ćemo staviti samo inicijale. Tako smo dosad uvijek radili, iako bi dobro bilo da se spomenu imena svih onih koji nemaju ništa protiv toga. S druge strane anonimno pitanje ne omogućuje da odgovorimo poštom ako pitanje nije za javni odgovor, a ima nekih razloga da odgovorimo.

U školi smo učili da su imenice na »o« srednjega roda, kao npr. selo, tijelo, kino...

Međutim često čujemo na radiju: »Na Jadranu je puhao jaki (ili slabi ili umjereni) jugo«, kao da je riječ »jugo« muškoga roda.

Molim vas da odgovorite u vašem časopisu kojega je roda riječ »jugo«.

Nije to jedino pitanje o rodu imenice jugo niti će ovo biti prvi odgovor, ali je još jedan odgovor potreban.

Na isto pitanje dvojice Vjesnikovih čitalaca odgovorio sam da jugo u književnom jeziku treba da je srednjega roda,¹ dakle ja-

Ur. ¹ Vjesnik, 11. 3. 1967.

¹⁶ Takvu je definiciju rečenice predložio američki lingvist Z. Harris, *Discourse Analysis*, Language 28 (1952) 1-30.

ko. slabo, umjereno jugo. Razloge sam za to vidio u ovome:

Prvi je i najvažniji u strukturi književnog jezika. Opće izvorne imenice na -o ako nisu hipokoristici (ródo, médo) ni tipa -ao, -la (kotao, kotla) srednjega su roda: dljeto, društvo, gnijezdo, krilo, ruglo, runo, selo, stablo, klecalo, ogledalo, čak i blebetalo, izmišljalo, pa prema tome treba da je i jugo.

I drugi je razlog zbog jezične strukture. Muški rod nailazi na teškoće u množini: jugi, juzi ili jugovi? Srednji rod ima jednoznačno rješenje: juga.

Treći je razlog rod na području gdje se jugo najviše upotrebljava. Jugo je tamo gdje puše srednjega roda, a kako se to u potpunosti slaže sa strukturom književnoga jezika, treba da je i u njemu istoga roda. Kad se strukture slažu, važan je i podatak iz narodnoga jezika.

Četvrti je razlog u dubletama. One u književnom jeziku postoje, ali su najčešće nepotrebno opterećenje, balast, kao što sam već pokazao. Obično su prolazno stanje pa kad književna praksa nije jedinstvena, treba poduprijeti jedan oblik, i to onaj koji je sustavniji i prošireniji.

Dublete imaju još jedan nedostatak, dosad nespomenut. Izazivaju sporove i razdor. Među pojedincima i među skupinama. Jugo nas počinje razdvajati na kontinentalce i primorce. A zadatak je književnoga jezika, među ostalim, da pripadnike jednoga naroda s različitim govornim navikama ujedinjuje. Kako su jezični razlozi za srednji rod, a jezični i nejezični za jedinstvo, potrebno je da svi Hrvati riječ jugo upotrebljavaju u srednjem rodu.

Da je na tome ostalo, ne bi bilo potrebno ponovno odgovarati. Ali tri mjeseca kasnije dr A. Peco na isto pitanje daje drugačiji odgovor.² On smatra da književnu vrijednost u standardnom jeziku treba da ima muški rod. Svoj zaključak ne temelji ni na kakvim novim razlozima jačim od navedenih, koje i ne spominje, nego samo na činjenici što noviji leksikografi. Deanović-Jernej, Benešić i Drvodelić daju toj imenici oznaku m. r.

On doduše spominje da P. Budmani u Akademijinu Rječniku uz tu imenicu stavlja oznaku sr. r., ali dodaje: »Primjeri koje on tu navodi, međutim, nisu takve prirode da se iz njih može razaznati rod: poče dimat jugo; kad jugo puše.« Prešućuje da jedan primjer pokazuje rod, i to srednji: *Za sivrom juga pušu* (A. Vitaljić).

Kad bi dakle u književnom jeziku jugo i bilo muškoga roda, kako hoće A. Peco, bilo bi to samo u jednini, u množini bi i dalje bilo sr. r. Postalo bi dvorodna imenica.

Nov bi razlog bio kad bi svi književnici i sva publicistika upotrebljavala jugo samo u m. r., ali tako nije. Nemamo doduše mnogo podataka kako tu imenicu upotrebljavaju noviji književnici, ali nekoliko potvrda skupljenih za Matičin rječnik, pokazuju da se upotrebljava u oba roda:

Snijega je nestajalo, s Velebita se rušilo jugo (Jure Turić). – *zavaljalo jugo, prvo jesenje jugo* (Ivo Čipiko). – *Duvao je »jugo«* (Milica Janković). – *Poslednjih su dana padale kiše. duvao uglavnom jugo... najzapanjeniji jugo, glavobolni jugo* (Oskar Davičo). Dakle primorcima je srednjega roda, a kontinentalcima muškoga jer je to njima pomalo strana riječ. (M. Janković to pokazuje i navodnicima.)

Rječnik dviju Matica na temelju toga daje oznaku obaju rodova, m. i sr., ali on, kao informativni rječnik i nije mogao drugačije postupiti. To ujedno pokazuje da ni leksikografi na koje se poziva A. Peco nisu postupili kako treba.

Drugačije je s normativnim priručnicima. U njima nakon svih činjenica i razloga ne može biti kolebanja: imenica jugo treba da je srednjega roda. Zato ni preporuku za praksu nije teško dati. Upotrebljava se i jedan i drugi rod. Potrebno je da se ustali jedan, i to srednji. Kad bi nekoliko ustanova, meteorološki zavod, radio i televizija, Vjesnik, prihvatili taj savjet, ubrzo bi nestalo i kolebanja i problema. Ovako će još dugo postojati jer nije vjerojatno da bi primorci, otočani i svi oni kojima nije svejedno kakav im je književni jezik prihvatili muški rod.

Stjepan Babić

² Borba, 21. 6. 67.

OSVRTI

O ZNAČENJU NEKIH PRIDJEVA

U prošlom broju Jezika u članku O značenjima nekih riječi S. Kovačević raspravlja, među ostalim, i o značenjima pridjeva različit-različan, slamni-slamnat, kožni-kožnat i mesni-mesnat. Nastoji dokazati da značenja tih parova nisu ista. S obzirom na različite sufikse skloni smo već u načelu pretpostaviti da Kovačević ima pravo. Kad čitamo članak, zapaziti ćemo da je pisan vrlo uvjerljivo i većina će prihvatiti piščevo dokazivanje da razlike zaista postoje. Tek pažljivijem čitaocu neće raspršiti svaku sumnju. Zaista, ima više razloga koji ne dopuštaju da Kovačevićovo dokazivanje jednostavno prihvatimo kao nesumnjivu činjenicu, pogotovu za prvi par.

1. Pridjevi različan – različit

Na sumnju u Kovačevićeve dokaze za ovaj par navodi nas već činjenica što se ne poziva na rječnike, odnosno što i onaj jedini koji spominje, Broz-Ivekovićev, izjednačuje različan s različit jer je drugi pridjev upućen na prvi. A tako je i u Deanović-Jernejevu Hrvatskosrpsko-talijanskom rječniku, Dayre-Deanović-Maixnerovu Hrvatskosrpsko-francuskom rječniku, Ristić-Kangrginu Rečniku srpskohrvatskog i nemačkog jezika. Karadžić u Srpskom rječniku oba pridjeva prevodi jednim pridjevom, a tako i Benešić u Hrvatsko-poljskom rječniku.

Drugo, i sam pisac kaže da se pridjev različit sve češće upotrebljava u značenju pridjeva različan i navodi za to više potvrda, u većini od istaknutih pisaca.

Treći razlog za sumnju navest će onoga tko poznaje prirodu sufiksa -(a)n. On je semantički prazan, tj. nema nikakva specifičnog značenja. To je opći sufiks za tvorbu kvalitativnih pridjeva i zato često ima usporodne pridjeve s ostalim sufiksima,¹ pa tako

i sa sufiksom -it: vječan-vječit; ponosan-ponosit, prkosan-prkosit, uzoran-uzorit, razločan-razložit, sumporan-sumporit; izrazit-izrazan, riječit-rječan, zavojit-zavojan i dr. Negdje preteže upotreba pridjeva na -(a)n, negdje na -it, ali ni jedan par ne pokazuje strukturalnu semantičku razliku. (Stilska pripada drugoj razini jer se ona, kao i kod drugih sinonima, može zasnivati na različitom glasovnom sustavu, na raznim asocijativnim vezama, na nejednakoj čestoti i sl.)

Pa ipak, kad se čita Kovačevićev članak, čini se da on ima pravo. Svoj glavni dokaz temelji na zamjenljivosti i pokazuje kako pridjev različit u određenim primjerima možemo zamijeniti pridjevom mnogi, a različan ne možemo. Taj bi razlog zaista bio dovoljan i mogao bi obezvrijediti prva tri, jer je lingvistički najvredniji, da je izveden kako valja. Kovačević se u svom dokazivanju poslužio postupkom koji nije korektan, ali tako vješto da se nekorektnost može otkriti tek posebnom pažnjom.

Pridjevi različan i različit nemaju samo jedno značenje, nego više bliskih i sličnih: raznolik, raznovrstan, nejednak, drukčiji, ili oprečno značenje pridjevima jednolik, jednak, isti. Jedna će značenja pridjev mnogi moći zamijeniti u oba pridjeva, druga neće. Kad se to radi, treba uzeti primjere s istim značenjem i jednoga i drugoga pridjeva. Kovačević nije tako postupio. Za svaki pridjev uzima različite primjere s pridjevom različan u jednom značenju, a primjere s pridjevom različit u drugom. Zato taj njegov dokaz ne vrijedi.

¹ To sam pokazao u radnji Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku, Rad JAZU, 344, Zagreb, 1966, str. 140-148.